

Лекція 2 Види і форми здійснення підприємницької діяльності

План

1. *Класифікація підприємницької діяльності.*
2. *Моделі підприємництва. Види підприємництва. Форми підприємницької діяльності.*
3. *Сутність понять «суб'єкт» та «організаційно-правова форма» підприємницької діяльності.*
4. *Організаційно-правові форми здійснення підприємницької діяльності при партнерській формі підприємництва.*
5. *Організаційно-правові форми здійснення підприємницької діяльності при корпоративній формі підприємництва.*
6. *Організація процесу створення нового суб'єкту підприємницької діяльності.*

1. Класифікація підприємницької діяльності.

Підприємницьку діяльність можна **класифікувати** за різними характерними ознаками, проте в теорії і практиці склалася класифікація за такими ознаками:

- за **формами власності** — в ринковій економіці підприємництво розвивається на основі:

- ✓ **приватної форми власності** — бізнес, створений приватними особами, заснований на приватній власності, і що оперує приватним капіталом. Приватна компанія має обмежене число членів з лімітованим правом на передачу своїх акцій і не має права повідомляти публічну підписку на свої акції., яка проявляється як у формі одноосібної (індивідуальної);

- ✓ **колективної (партнерської) форми власності** — базується на добровільному об'єднання громадян у самостійні підприємства для спільного виробництва продукції (товарів), виконання робіт та надання послуг, що діє на засадах підприємництва та самоврядування;

- ✓ **державної (муніципальної) форми власності** — основою є госпрозрахункові підприємства, установи та організації, що засновані на державній (муніципальній) власності, в тому числі казенні (унітарні) підприємства;

- ✓ **змішаної (спільній) форми власності;**

- ✓ **власності (100%) іноземних інвесторів.**

- за **зовнішніми ознаками законності** — підприємництво поділяється на :

- ✓ **законне підприємництво**, як таке, що відповідає вимогам чинного законодавства;

- ✓ **незаконне підприємництво**, як здійснення підприємницької діяльності без

відповідної реєстрації, або без спеціального дозволу (ліцензії) у випадках, коли такий дозвіл (ліцензія) обов'язково, або з порушенням умов ліцензування, якщо ці дії заподіяли шкоду громадянам, організаціям або державі, виконання видів діяльності, які заборонені чинним законодавством;

✓ *фіктивне підприємництво*, як дії суб'єктів підприємницької діяльності з метою прикриття окремих видів незаконної діяльності, а саме, наприклад, створення комерційної організації без наміру здійснювати підприємницьку або банківську діяльність, а має цілями отримання кредитів, звільнення від податків, вилучення іншої майнової вигоди чи прикриття забороненої діяльності, що заподіяла шкоду громадянам, організаціям чи державі. Фіктивне та незаконне підприємництво є злочином;

• за **чисельністю залученого персоналу та розмірами підприємницької діяльності** суб'єкти підприємницької діяльності поділяються на :

✓ *великий бізнес* — підприємництво, яке, як за звичай, визначає стан економіки країни, її економічну та технічну могутність. Належність бізнесу, у відповідності до критеріїв, визначених в Україні, визначається наявністю середньооблікової чисельності працюючих, яка за звітний (фінансовий) рік перевищує *1000 осіб*, та обсягу валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за відповідний рік, що перевищує суму, еквівалентну *50 мільйонам євро* за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні (в країнах ЄС до цього виду бізнесу віднесені підприємства з відповідним обсягом річного обороту, але з чисельністю понад 250 працюючих);

✓ *середній бізнес* — підприємництво що забезпечує ефективність функціонування великого бізнесу та економіки країни в цілому, значною мірою залежить від внутрішньої економічної кон'юнктури та веде конкурентну боротьбу як у середині своєї групи, так і з великим капіталом. До цього сегменту припадає доволі широке коло бізнесових структур в діяльності яких задіяло в середньому за звітний (фінансовий) рік *від 50 до 1000 осіб*, з обсягом валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), який за цей рік коливається в доволі широкому діапазоні від *500 тисяч до 50 млн. євро* (для порівняння, в країнах ЄС до цього сегменту відносять підприємства, які мають чисельність *від 50 до 250 працюючих* та обсяг валового доходу від реалізації *від 10 млн. до 50 млн. євро*, тобто мінімальна межа в 20 разів вище ніж в Україні);

✓ *мале підприємництво* — це багато чисельний прошарок дрібних власників, які працюють на задоволення потреб масового споживача товарів і послуг і на яких, згідно Господарського кодексу України, середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік *не перевищувала 50 осіб*, а обсяг валового доходу *не був більшим ніж 0.5 млн євро*. Європейською комісією для країн ЄС передбачається трохи інший підхід до визначення *малого бізнесу*, який передбачає роботу на таких підприємствах *від 10 до 50 осіб* з річним оборотом *понад 2 млн. до 10 млн. євро*. Стосовно ж бізнесових структур, які мають *від 1 до 10 найманих працівників* (з власниками бізнесу включно) та обсяг річного обороту *до 2 млн. євро* (включно), то вони відносяться до *дуже малого підприємництва*.

Прискіплива увага до кваліфікації бізнесу за його розмірами пов'язана з

наявністю певних програм та пілг щодо підтримку та розвитку бізнесу з боку уряду країн, враховуючи на те що розміри підприємств, їх технологічно-виробнича політика можливості забезпечення зайнятості населення, тощо дозволяють забезпечувати чутливе реагувати на зміни кон'юнктури ринку та інших чинників зовнішнього середовища бізнесу. Саме тому у країнах з розвиненою ринковою економікою багато уваги приділяють класифікації суб'єктів господарювання за цим критерієм, здійснюючи деталізацію факторів, що впливає на угруповання підприємств по майже 50 додаткових уточнюючих критеріях в залежності від мети та наслідків такого угруповання;

- за **темпами росту і рівнем прибутковості** — підприємницькі організації можна поділити на:

- швидко зростаючі підприємства і такі, що повільно нарощують темпи розвитку;

- високоприбуткові і низькорентабельні підприємства; **в)** підприємства, що здійснюють низько ризикові і дуже ризикові види бізнесу і таке інше;

- за **формами відповідальності** учасників (засновників) підприємницьких організацій за результати та наслідки їх діяльності розрізняють підприємницькі організації з:

- **повною відповідальністю**, коли кожен з власників (засновників) бізнесу відповідає за його результати та наслідки повністю тільки лише в межах власної долі (внеску);

- **солідарною відповідальністю**, коли відповідальність за результати та наслідки діяльності бізнесу покладається як на усіх власників **спільно**, так і на кожного з них окремо, при цьому кожен відповідає лише за частину зобов'язань пропорційної власній долі в бізнесі;

- **субсидіарною відповідальністю** як додатковою формою відповідальності власників (засновників) бізнесу, яка передбачає відповідальність за належне виконання зобов'язання у випадках, передбачених законом або договором, коли інші несуть відповідальність за тих, хто не виконав в повному обсязі свою долю в зобов'язаннях;

- за **охопленням території** — підприємництво залежно від поширення діяльності на різних територіях поділяється на місцеве, регіональне, національне, міжнародне і світове;

- за **рівнем використання нововведень** — підприємницькі структури угруповуються з точки зору використання в процесі своєї діяльності інновацій, нововведень, нових технологій, постійного пошуку нових можливостей для виробництва нових товарів, виконання робіт, надання послуг, завоювання нових ринків збуту, формування нового попиту і пропозиції на основі нового комбінування факторів виробництва, застосування інноваційного менеджменту, прогресивного маркетингу підприємницька діяльність як творчо-пошукової, продуктивної, революціонізуючу економіку підприємницької діяльності **на противагу** рутинної, шаблонної, репродуктивної, спрямованої на відтворення відомих продуктів відомими методами, за допомогою застарілих технологій, тощо.

2. Моделі підприємництва. Види підприємництва. Форми підприємницької діяльності.

→ **Моделлю здійснення підприємницької діяльності** може бути як традиційний її характер, тобто діяльність може здійснюватися за *класичною моделлю*, так і новітній характер, інакше кажучи за *інноваційною моделлю* підприємництва.

Особливість **класичної моделі** підприємництва полягає в тому, що вона орієнтується на максимізацію віддачі від наявних у даній фірмі ресурсів. Основними мотивами цієї моделі підприємництва є *економічна зацікавленість* та намагання максимізації одержання прибутку. *Схема дій* при застосуванні цієї моделі наступна : **а)** оцінка наявних ресурсів; **б)** вивчення можливостей досягнення визначеної мети за рахунок використання цих ресурсів та наявних можливостей бізнесу; **в)** використання тієї з наявних можливостей бізнесу, яка забезпечує максимальну віддачу від наявних ресурсів.

Інноваційна модель підприємництва передбачає використання для досягнення визначеної мети не тільки (і навіть не стільки) наявних ресурсів та існуючих у бізнесу можливостей, а пошук будь-яких нових (додаткових) можливостей та ресурсів (у межах закону). *Схема дій* при застосуванні інноваційної моделі така :

а) вивчення зовнішнього середовища і пошук альтернативних ресурсів та можливостей для досягнення визначеної мети;

б) оцінка власних ресурсів і співставлення їх із знайденими можливостями;

в) пошук у зовнішньому середовищі додаткових джерел ресурсів, якщо бракує власних ресурсів та/або замінних ресурсів і їх аналогів; **г)** дія згідно з найбільш вигідним альтернативним варіантом та залучення своїх і зовнішніх ресурсів.

→ **Види підприємницької діяльності**, з урахуванням її спрямованості, об'єктів застосування капіталу і отримання конкретних результатів поділяються на : **а)** виробниче підприємництво; **б)** комерційне підприємництво; **в)** фінансове підприємництво; **г)** посередницьке підприємництво; **д)** консультативне підприємництво.

Вибір того чи іншого організаційно-правового виду здійснення підприємницької діяльності залежить від цілого ряду *умов*, зокрема, таких як: **а)** рівень професійної підготовки підприємця; **б)** встановлених законом організаційно-правових форм здійснення певної діяльності для досягнення визначеної мети підприємницької діяльності; **в)** характеру майбутньої підприємницької діяльності; **г)** форм економічних зв'язків і співробітництва між підприємництвом; **д)** від початкового капіталу та рівня бажаних майнових прав підприємця, тощо.

Сутність основних *видів підприємництва* полягає в наступному :

- **Виробниче підприємництво** — будь-яка матеріальна, інтелектуальна,

творча діяльність, яка *пов'язана з виробництвом* продукції (товарів), наданням відповідних послуг, виконанням робіт, спрямованих *створенням* певних цінностей.

Зміст цього виду підприємництва полягає в тому, що підприємець, використовуючи в якості чинників власні або придбані засоби праці і робочу силу, організовує виробництво продукції, послуг, духовних цінностей для подальшого продажу покупцям з метою отримання прибутку.

Виробниче підприємництво відноситься до числа найбільш суспільно необхідних і одночасно найскладніших видів бізнесу. Воно не приносить так швидко прибуток, як інші види бізнесу, його прибутковість, зазвичай, складає не дуже високі розміри, вимагаючи суттєвих капіталовкладень, у зв'язку з чим воно не є дуже привабливим для початку підприємницької діяльності сучасних вітчизняних підприємців.

Головна функція виробничого підприємництва — організація виробничої (операційної) діяльності в виготовлення продукції (товарів), виконання робіт (ремонтних, будівельних, тощо), надання послуг (транспортних перевезень, послуг зв'язку тощо).

До *послуг матеріально-виробничого* характеру належать: **а)** частина послуг транспорту, торгівлі, зв'язку; **б)** матеріальні послуги населенню (хімчистка, прання, ремонт і обслуговування автомобілів, електроприладів, меблів, одягу, взуття, ювелірних виробів та ін.); **в)** готельні послуги; **г)** послуги з виробництва та обігу (організація та налагодження управління виробництвом; **д)** створення підприємств, приватизація, перехід на інші форми власності та організаційно-правові форми тощо); **е)** різноманітні науково-дослідні та допоміжні лабораторії, проектно-конструкторські бюро; **є)** агентства з прокату устаткування: передрук і стенографія, проектування інтер'єрів, виготовлення вітрин, тощо.

У сфері *матеріального виробництва* підприємець може орієнтуватися на побудову підприємств, які виготовлятимуть засоби виробництва (машини, верстати, будівлі, дороги та ін.) або предмети споживання (одяг, взуття, продукти харчування, предмети широкого вжитку: посуд, пральні машини тощо). Основними галузями де здійснюється виробниче підприємництво є промисловість, сільське господарство, будівництво, рибальство, лісове господарство, вантажний та пасажирський транспорт, зв'язок, громадське харчування, тощо.

- **Комерційне підприємництво** — діяльність, яка пов'язана з операціями й угодами з *купівлі-продажу* товарів і послуг. В цьому бізнесі підприємець виступає в ролі торговця - комерсанта, який *купляє товари для подальшого перепродажу*.

Прибуток в цьому виді підприємництва визначається різницею між ціною реалізації товарів (послуг) і сценою Ія закупівлі з урахуванням витрат підприємця та обсягів підприємницької діяльності.

За рахунок цінової різниці торговий підприємець не тільки має покрити витрати, які пов'язані з реалізацією товару та отримати прибуток, а також передбачити умови для подальшого розвитку бізнесу.

- **Фінансове (фінансово-кредитне) підприємництво** — особливий вид

комерційної діяльності, який пов'язаний з купівлею-продажем національної й іноземної валют, цінних паперів, наданням послуг в сфері кредитування, страхування, тощо.

Для організації фінансово-кредитного підприємництва утворюється спеціалізована система організацій: комерційні банки, фінансово-кредитні компанії (фірми), фондові, валютні біржі та інші спеціалізовані організації. Підприємницька діяльність банків та інших фінансово-кредитних організацій регулюється як загальними законодавчими актами, так і спеціальними законами і нормативними актами.

Підприємницька діяльність на ринку фінансових послуг являє собою певну сукупність цієї діяльності (з урахуванням специфіки та особливостей) на наступних ринках : **а)** ринку цінних паперів; **б)** ринку банківських послуг; **в)** ринку страхових послуг; **г)** ринках інших фінансових послуг.

З фінансовим підприємництвом пов'язані такі **поняття**, як :

✓ *фінансова послуга* — діяльність, пов'язана із залученням і використанням грошових коштів юридичних і фізичних осіб, в тому числі здійснення банківських операцій і угод, надання страхових послуг і послуг на ринку цінних паперів, укладання договорів фінансової оренди (лізинг) і договорів з довірчого управління грошовими засобами або цінними паперами, а також інші послуги фінансового характеру;

✓ *фінансова організація* — юридична особа, яка здійснює на підставі відповідної ліцензії банківські операції та угоди або надає послуги на ринку цінних паперів, послуги зі страхування або інші послуги фінансового характеру, а також недержавний пенсійний фонд, його керуюча компанія, що управляє компанія пайового інвестиційного фонду, лізингова компанія, кредитний споживчий союз і інша організація, що здійснює операції і операції на ринку фінансових послуг. Це положення щодо фінансової організації поширюються на індивідуальних підприємців, які здійснюють на основі відповідної ліцензії діяльність на ринку фінансових послуг;

✓ *ринок фінансових послуг* — сфера діяльності фінансових організацій, яка визначається виходячи з місця надання фінансової послуги споживачам.

Підприємець купує фінансові ресурси у їх власників, а потім з вигодою для себе перепродає покупцям. Різниця між цінами купівлі-продажу грошових ресурсів складає прибуток (маржу) фінансового підприємця.

• **Посередницьке підприємництво** — діяльність, у процесі якої суб'єкти економічної діяльності самостійно не виробляють і не продають безпосередньо товари та послуги, а виступають в якості посередників між виробниками і споживачами. *Посередник* — це особа (юридична або фізична), що представляє інтереси виробника чи споживача, але саме таким не є. Посередники можуть вести підприємницьку діяльність самостійно або виступати на ринку від імені (за дорученням) виробників або споживачів. Оптові постачальницько-збутові організації, брокери, дилери, дистриб'ютори, біржі, в якійсь мірі комерційні банки та інші кредитні організації виступають на ринку як посередницькі підприємницьких організацій. Посередницька підприємницька діяльність є значною мірою вельми ризикованою, тому підприємець-посередник встановлює

в договорі рівень ціни, враховуючи ступінь ризику при здійсненні посередницьких операцій.

Розрізняють наступні *типи посередницької діяльності* :

✓ *Агентування*. Агент — особа, яка діє від імені і в інтересах виробника або покупця (не бере на себе право власності на товари, головна функція – сприяння процесу купівлі - продажу товарів). Серед основних типів агентів виділяють, зокрема, наступні : **а) агенти виробників** – представляють інтереси двох або кількох виробників товарів; **б) повноважні агенти зі збуту** – одержують право на збут, взаємодіють з фірмою на договірних умовах; **в) повноважні агенти із закупівлі** – займаються підбором товарного асортименту (наприклад, для дрібних роздрібних торговців).

✓ *Торговельно-комерційна діяльність* — підприємництво, пов'язане із здійсненням процесів купівлі-продажу товарів, до якої належать, зокрема, такі організації, як : **а) оптово-роздрібні фірми**; **б) торговельні дома** – зовнішньоторговельні фірми, що здійснюють експортно-імпортні операції, включаючи організацію виставок, рекламу, а також можуть засновувати свої представництва в інших країнах, тощо; **в) дилери** – юридичні або фізичні особи, які здійснюють перепродаж товарів від свого імені та за власний рахунок; **г) дистриб'ютори** – посередники, що спеціалізуються на придбанні товарів у виробників та реалізації постійним клієнтам (вивчають ринок, формують клієнтуру, зберігають товар, укладають договори, організовують рекламу; **д) комівояжери** – не просто продають, а й доставляють товари покупцям.

✓ *Аукціонна торгівля* — спосіб продажу товарів через прилюдний торг у визначений час у певному місці. Пропоновані товари мають певну стартову ціну, продаж здійснюється партіями (лотами).

✓ *Біржове підприємництво* — діяльність на постійно функціонуючому організованому ринку, на якому здійснюється оптова торгівля (фондові, товарні, праці, валютні). Біржові операції проводяться за участю *брокерів* – посередників, які спеціалізуються з певних видів товарів і послуг, діють за дорученням і за рахунок клієнтів, одержуючи від них винагороду.

• *Консультативне підприємництво* — діяльність з надання консалтингових послуг – інтелектуальних продуктів, що залишаються у володінні клієнта після надання послуги (завершення консультування). До *основних напрямів* здійснення цього виду підприємництва належать, зокрема, такі *форми консалтингу*, як :

✓ *Управлінський консалтинг*, головна мета якого полягає в розробці комплексу заходів, спрямованих на поліпшення якості керівництва і підвищення ефективності роботи як підприємства в цілому, так і кожного із співробітників.

✓ *Інвестиційний консалтинг*, присвячений збереженню і нарощуванню виробничого, технологічного, фінансового і економічного потенціалу підприємств є найбільш важливим завданням сучасного бізнесу.

✓ *Аудитинг*, який являє собою це системний процес отримання і оцінки об'єктивних даних про економічні дії і події, встановлюючи рівень їх відповідності певному критерію і що надає результати зацікавленому користувачеві. Основною метою аудиторської діяльності є встановлення

достовірної бухгалтерської(фінансовою) звітності економічних суб'єктів і відповідності здійснених ними фінансових і господарських операцій нормативним актам.

✓ *Фондовий консалтинг* є одним із стабільних консалтингових ринків, на якому спостерігається зростання попиту на оцінні послуги, в тому числі нематеріальних активів.

✓ *Управління якістю* обумовлено прагненням постачальників товарів та послуг розробити й впровадити системи якості, відповідно до вимог стандартів ІСО серії 9000, які стають важливим чинником підвищення конкурентоспроможності їх та їхньої продукції (послуг) і необхідною умовою для виходу на світовий ринок.

✓ *Інжиніринг* є одним з родоначальників консалтингу і є послугами з інженерної підготовки і забезпечення процесу виробництва, будівництва і експлуатації різних об'єктів.

✓ *Інформаційно-технологічний консалтинг* новий і дуже перспективний вид консалтингу внаслідок зростання попиту на інформаційну техніку і інформаційні технології.

✓ *Маркетинговий консалтинг* обумовлений прагненням до знання ринку свого власного продукту, споживача, каналів поширення і конкурентів.

✓ *Реклама і PR* (англ. *Public Relations* — стосунки з громадськістю) — створення в очах громадськості позитивного і в той же час особливого, такого, що відрізняється від конкурентів, образу(іміджу) товару або фірми.

✓ *Кадровий консалтинг* — послуги з підбору і оцінки кадрів.

✓ *Навчання* — найстаріший вид консалтингу, пов'язаний з підвищенням кваліфікації керівного складу, розповсюдженням передових методів, тощо.

✓ *Безпека організації* — забезпечення захищеності господарських стосунків, розвиток економічного потенціалу компанії, підвищення рівня добробуту усіх її співробітників і що формують основи захищеності фірми від різних небезпек і загроз, джерелом зародження і розвитку яких виступають внутрішні і зовнішні протиріччя.

✓ *Юридичний консалтинг* — надання професійних послуг з юридичних питань.

➔ **Форми здійснення підприємницької діяльності**, в залежності від того, діє підприємець самотійно чи в кооперації з іншими підприємцями, використовує для бізнесу лише своє майно чи залучає і майно інших осіб, використовує лише особисту працю чи залучає і найманих робітників, *поділяються на :* **а)** індивідуальне підприємство; **б)** партнерське підприємництво; **в)** корпоративне підприємництво.

Кожна із зазначених форми підприємництва має певні *переваги та недоліки*, в тому числі можна зазначити наступні :

- **Індивідуальне підприємство (одноосібні фірми)** — форма введення бізнесу, в якій власником—підприємцем і підприємцем—виконавцем робіт є одна та ж особа, яка самотійно організовує та керує виробництвом, здійснює підприємницьку діяльність і несе повну відповідальність за результати цієї діяльності. Головною ознакою цієї форми підприємництва є те, що *власність не*

відділена від діяльності та управління.

Це найпростіша форма підприємництва, де розрахунки здійснюються власником, процес відкриття і закриття підприємства не представляє істотних проблем та забезпечується найбільш повний контроль діяльності, проте найменші перспективні можливості зростання бізнесу та найбільша ступінь відповідальності за результати та наслідки діяльності — її власник несе повну відповідальність всім своїм майном.

- **Партнерське підприємництво (товариства)** — форма підприємництва, яка передбачає що бізнес здійснюється на основі добровільної офіційно зареєстрованої асоціації чи об'єднання двох або більше осіб, які з метою *спільного ведення бізнесу* об'єднують власні ресурси та грошові кошти в спільний, так званий складений капітал.

При партнерстві доволі складно організовано процеси здійснювання підприємницько-виробничої діяльності, оскільки тут необхідно спільно узгоджувати дії та приймати колективні рішення, присутній колективний контроль діяльності і солідарна відповідальність за результати та наслідки підприємницької діяльності.

- **Корпоративне підприємництво (корпорації)** — це об'єднання юридичних осіб у формі господарських об'єднань, діяльність яких спрямована на отримання прибутку, а управління здійснюється уповноваженими представниками власників, яким це право делеговано власниками бізнесу, тобто *власність відділена від діяльності та управління, здійснюючи лише контроль досягнення встановлених показників.*

У корпорації найбільш перспективні можливості існування та розвитку за рахунок залучення до бізнесу, але складна структура взаємовідносин між власниками бізнесу, існує доволі складна форма контролю, що здійснюється в корпораціях, оскільки процеси організації бізнесу та управління ним делеговано власниками уповноваженим ними особам, залишив собі лише контроль. При цьому у корпораціях акціонер відповідає лише в межах акцій, а відповідальність за результати та наслідки підприємницької діяльності є зобов'язаннями корпорації, але не за зобов'язаннями акціонерів.

3. Сутність понять «суб'єкт» та «організаційно-правова форма» підприємницької діяльності.

В процесі зміни акцентів та ролі окремих складових в розвитку економіки, рівня накопичення різних видів ресурсів, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, тощо відбувається переорієнтація не тільки в формуванні і розвитку різних економічних процесів, але й фундаментально відбувається перебудова основоположних підходів побудови будь-якої економічної діяльності, основою здійснення якої є *суб'єкти підприємницької діяльності.*

➔ **Суб'єкти підприємницької діяльності** — особи (фізичні, юридичні), які здійснюють підприємницьку господарську діяльність, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за зобов'язаннями в межах цього майна (крім випадків передбачених законодавством).

Суб'єктність суб'єктів підприємницької діяльності визначається певним колом *ознак*, які закріплені в нормах чинного законодавства. Зокрема, суб'єкти підприємницької діяльності мусять мати :

- певну *організаційно-правову форму* та *підприємницьку структуру*, для якої характерні виразні властивості, що відповідають рисам закріпленим в законодавстві;
- юридично *відокремлене і закріплене за ними майно* у формі основних фондів, оборотних коштів та інших цінностей;
- *можливість набувати від свого імені майнових та особистих немайнових прав, вступати в зобов'язання та виступати в судових органах у якості позивача та відповідача.*

➔ **Підприємницька структура** суб'єкта підприємницької діяльності — організаційна форма господарської одиниці ринкової економіки, що виробляє продукти (виконує роботи, надає послуги), використовує для цього певні ресурси, забезпечує отримання максимального доходу (прибутку) за рахунок реалізації споживачам виробленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг), на основі якої задовольняються соціальні і економічні запити як власників засобів виробництва, так і трудового колективу, задіяного в цій структурі. Вона відображає форму розбудови бізнесу.

У *майновому відношенні* суб'єкт підприємницької діяльності є *самостійним і у своїх рішеннях* щодо використання права власності на майно, а також права щодо управління ним.

При цьому, окремі суб'єкти підприємницької діяльності інтегруються і організовують певні економічні відносини на мікрорівні, а ефективність їх сукупної діяльності визначає ефективність як регіональної та національної, так і світової економіки в цілому на макрорівні.

Підприємницька діяльність здійснюється в різноманітних організаційно-правових формах, вибір яких суб'єктами підприємницької діяльності відбувається вільно та самостійно, а виразні особливості правового положення підприємців в кожній з них враховується і закріплюється на законодавчому рівні.

➔ **Організаційно-правова форма** здійснення підприємницької діяльності — сукупність майнових і організаційних відмінностей, способів формування майнової бази підприємства, особливостей взаємодії власників або уповноважених ними органів, підприємців і трудового колективу підприємства, їх відповідальності один перед одним та іншими учасниками господарських правовідносин.

В залежності від прийнятої організаційно-правової форми здійснення підприємницької діяльності знаходять практичне застосування ті чи інші підприємницькі структури, кожна з яких має певні переваги та недоліки застосування в залежності від конкретних умов підприємницького середовища (як внутрішнього, так і зовнішнього).

➔ **Індивідуальне підприємництво** як форма введення бізнесу передбачає, що в якості *суб'єкта підприємницької діяльності* виступає *фізична*

особа - підприємець — фізична особа, яка реалізує свою здатність до праці шляхом самостійної, на власний ризик діяльності з метою отримання прибутку, створюючи, так звану, **одноосібну фірму**.

Діяльність фізичної особи - підприємця (скорочена назва «ФОП»), як суб'єкта підприємницької діяльності, визначається сукупністю його *прав, обов'язків та певних обмежень* щодо здійснення підприємницької діяльності, які визначаються законодавством України та нормативно-правовими актами виконавчих органів державного управління та місцевого самоврядування. Зокрема фізичні особи—підприємці, як суб'єкти підприємницької діяльності :

- **мають право:**

- ✓ без обмежень приймати рішення і здійснювати самостійно будь-яку діяльність, що не суперечить чинному законодавству;

- ✓ на добровільній основі відкривати поточні рахунки в банківських установах, зберігаючи кошти у банківській установі, користуватися коштами з поточного розрахункового банківського рахунку в повному обсязі, при цьому ліміт залишку готівки, що є результатом діяльності, приватним підприємцям не встановлюється;

- ✓ повністю задовольняти потребу у готівкових коштах шляхом отримання їх за банківським чеком, а також працювати і виключно за готівку в межах визначеної граничної суми, згідно з відповідними нормативними документами.

- **зобов'язані :**

- в разі виникнення непогашеної податкової заборгованості у ФОПів, які уклали трудові договори із найманими працівниками не використовувати готівку на виплату заробітної плати, допомоги всіх видів і компенсацій найманим працівникам, забезпечуючи ці виплати виключно за рахунок коштів, отриманих із установ банків;

- ✓ документально зафіксувати та враховувати усі надходження коштів при визначенні розміру доходу від діяльності;

- ✓ не відносити сплачену за торговий патент грошову суму, в разі, коли приватний підприємець працює з готівкою, на свої витрати, адже на документально підтверджену вартість патенту знижується сума його прибуткового податку;

- ✓ сплачувати прибутковий податок, в разі, коли не застосовується спрощена система оподаткування, із застосуванням авансових платежів у рівних частках щоквартально із розрахунку за 100% суми прибуткового податку минулого року, а під час квартальних звітів провадиться перерахунок, зважаючи на фактично отриманий чистий дохід.

- ✓ **мають певні обмеження** відносно здійснення ними підприємницької діяльності, що визначаються на законодавчому рівні, а саме :здійснення страхової діяльності, бо страховиками можуть бути фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю;

- ✓ заняття довірчою (представницькою) діяльністю, оскільки суб'єктом цієї діяльності може бути лише юридична особа, яка створена у формі товариства з

додатковою відповідальністю;

✓ здійснення банківської діяльності, бо банки в Україні створюються у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або кооперативного банку;

✓ виконання функцій торговцями цінних паперів, бо їх можуть виконувати банки, акціонерні товариства, статутний фонд яких сформовано за рахунок виключно іменних акцій, та інші товариства, для яких операції з цінними паперами становлять виключний вид їх діяльності;

✓ займатися діяльністю у сфері здійснення операцій з металобрухтом, бо операції з металобрухтом здійснюються лише спеціалізованими або спеціалізованими металургійними переробними підприємствами, а також їх приймальними пунктами;

✓ займатися концесійною діяльністю щодо будівництва та експлуатації автомобільних доріг, бо концесіонером може бути лише юридична особа;

✓ займатися діяльністю у сфері організації телебачення і радіомовлення, діяльністю у сфері організації зв'язку, а також займатися діяльністю у сфері загальної середньої освіти та космічною діяльністю, бо це напряму заборонено законодавством.

Крім цього, в різних країнах встановлюється конкретна низка видів підприємницької діяльності, які можна здійснювати лише за умови отримання спеціального дозволу — ліцензії. Такі види підприємництва визначаються відповідними законами, в інтересах держави і громадян. В Україні система ліцензування регулюється цілою низкою Законів та інших нормативно-правових актів.

4. Організаційно-правові форми здійснення підприємницької діяльності при партнерській формі підприємництва.

➔ **Партнерське підприємництво** — форма організації підприємницької діяльності, яка передбачає спільне використання майна на партнерських засадах у вигляді різноманітних *товариств*, а також *виробничих кооперативів та підприємств*.

Товариства, як найбільш поширена та різноманітна форма партнерського підприємництва, представлені у вигляді таких підприємницьких структур як :

- **Просте товариства** — об'єднання, утвореного за договором про здійснення спільної підприємницької діяльності двома або декількома особами (можуть бути тільки індивідуальні підприємці і (або) комерційні організації) на основі поєднання своїх вкладів і спільної дії без утворення юридичної особи для отримання прибутку або досягнення іншої, що не суперечить закону мети. Внесене учасниками майно, вироблена в результаті спільної діяльності продукція та одержані від такої діяльності плоди і доходи визнаються їхньою частковою власністю, якщо інше не передбачено законом або договором

простого товариства або не впливає із суті зобов'язання. Користування спільним майном здійснюється за їх спільною згодою, а в разі недосягнення згоди — в порядку, встановленому судом.

- **Господарське товариства** — об'єднання, створеного для проведення виробничо-комерційної діяльності, з розділенням на частки складовим капіталом. Внеском в майно господарського товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові права або інші права, що мають грошову оцінку. Підприємницькі структури господарських товариств можуть створюватися в одній з наступних форм :

- ✓ **Повне товариство** — об'єднання юридичних осіб, які зареєстровані як суб'єкти підприємництва, та не мають права без згоди інших учасників вчиняти від свого імені та у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб правочини, що є однорідними з тими, які становлять предмет діяльності повного господарського товариства. Всі учасники такого товариства проводять спільну підприємницьку діяльність і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном в межах складеного капіталу. Кожен учасник товариства має один голос при вирішенні питань управління товариством, якщо інше не встановлено установчим договором. Ведення справ управління товариством доручається певним його учасникам (одному, декільком або здійснюється всіма учасниками), які повинні надавати решті учасників на їхню вимогу повну інформацію про дії, та виконувати ці дії від імені та в інтересах товариства. Учасник такого товариства, який діяв в інтересах товариства, але не мав на це повноважень, має право у разі, якщо його дії не були схвалені іншими учасниками, вимагати від товариства відшкодування здійснених ним витрат, якщо він доведе, що у зв'язку з його діями товариство зберегло чи набуло майно, яке за вартістю не перевищує ці витрати.

- ✓ **Командитне товариство (товариство на вірі)** — об'єднання в якому разом з учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і відповідають по зобов'язаннях товариства своїм майном, відповідно до укладеного установчого договору, який підписується усіма його учасниками товариства, є один або кілька *учасників-вкладників* (командитистів), які отримують частку від прибутків та несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, тільки в межах сум внесених ними вкладів та не беруть участі в здійсненні підприємницької діяльності.

- **Товариство з обмеженою відповідальністю** (скорочена назва «ТОВ») — об'єднання, яке створюється одним або кількома особами (фізичною або юридичною особою), статутний капітал якого розділений на частки у визначених установчими документами розмірах. Учасники товариства відповідають за його зобов'язаннями і несуть ризик збитків, пов'язаних з результатами та наслідками діяльності товариства, *в межах вартості внесених ними вкладів*. Максимальна кількість учасників товариства не повинно бути більше п'ятдесяти, а в разі перевищення цієї кількості товариство повинно бути перетворено або в акціонерне товариство, або у виробничий кооператив.

- **Товариство з додатковою відповідальністю** — об'єднання, що засноване

одним або кількома особами (фізичною або юридичною особою), статутний капітал якого розділений на частки визначених установчими документами розмірів, а його учасники солідарно несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язанням товариства своїм майном в однаковому для всіх кратному розмірі до вартості їх вкладів, встановлених установчими документами товариства. При банкрутстві одного з учасників товариства його відповідальність за зобов'язаннями товариства розподіляється між іншими учасниками пропорційно їх вкладам, якщо інший порядок розподілу відповідальності не передбачено установчими документами товариства. Фірмове найменування товариства з додатковою відповідальністю має містити найменування товариства і слова «з додатковою відповідальністю».

- **Акціонерне товариство** — об'єднання фізичних та/або юридичних осіб, в виробничо-комерційну організація, статутний капітал якої (не може бути меншим ніж 1250 мінімальних заробітних плат) поділяється на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, що засвідчують зобов'язальні корпоративні права учасників товариства (акціонерів) по відношенню до акціонерного товариства. Учасників такого товариства (акціонери) не відповідають за зобов'язанням товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з його діяльністю, лише в межах вартості належних їм акцій. Акціонерні товариства можуть бути або *публічними* (скорочена назва «ПАТ») або приватними (скорочена назва «ПрАТ»).

Крім *товариств*, при організації підприємницької діяльності в формі партнерського підприємництва, суб'єкти підприємницької діяльності функціонують, зокрема, у наступних організаційно-правових формах :

- **Виробничий кооператив (артіль)** — добровільних об'єднань громадян на основі членства у *виробничому кооперативі (артілі)* для спільної виробничої або іншої господарської діяльності (виробництво, переробка, збут промислової, сільськогосподарської та іншої продукції, виконання робіт, торгівля, побутове обслуговування, надання інших послуг, тощо), заснованої на їх особистій трудовій і іншій участі й об'єднанні його членів (учасників) майновими пайовими внесками.

- **Підприємство** — самостійних господарюючих суб'єктів, які створюються певною сукупністю людей та їх груп, об'єднаних для досягнення якої-небудь мети, рішення яких-небудь завдань на основі принципів розподілу праці, обов'язків і ієрархічної структури.

Підприємства найчастіше виступають, зокрема, у вигляді :

- ✓ **Компанії** — промислове, транспортне, торгівельне, страхове, тощо, об'єднання підприємців та/або приватних осіб-акціонерів (у формі будь-якого господарське товариства, партнерства, суспільства, тощо) для виробничої, торгової або іншої діяльності, що приносить дохід і прибуток (дивіденди) або інші зиски.

- ✓ **Фірми** — економічно і юридично самостійного суб'єкту господарювання, майнова, соціально і організаційно відособленого учасника господарської

діяльності, що має своє найменування, а також загальновідому і загальновизнану фірмову відзнаку та створене одним або декількома юридичним та/або фізичним особами для ведення економічної діяльності в певній галузі з метою отримання прибутку.

✓ **Іноземного підприємства** — підприємства, в статутному капіталі якого іноземна інвестиція становить сто відсотків.

✓ **Підприємства з іноземними інвестиціями**, якщо в статутному капіталі підприємства іноземна інвестиція становить не менш ніж десять відсотків.

✓ **Унітарного підприємства** — підприємства, яке створено одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який призначається (обирається) засновником (наглядовою радою такого підприємства у разі її утворення), керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є як підприємства, засновані приватній власності засновника, так і державні та комунальні, підприємства, а також підприємства, що засновані на власності одного конкретного об'єднання громадян, релігійної організації.

✓ **Державного (муніципального) підприємства** — підприємства як комерційної організації, яка не наділена правом власності на закріплене за ним власником майно, що є неподільним і не може бути розподілено за частками (паями, депозитними вкладками), в тому числі між працівниками підприємства. Майно державного (муніципального) підприємства перебуває відповідно в державній або муніципальній власності і належить такому підприємству на праві господарського відання або оперативного управління.

5. Організаційно-правові форми здійснення підприємницької діяльності при корпоративній формі підприємництва.

✂ **Корпоративне підприємництво** — форма організації підприємницької діяльності, характерною властивістю підприємницьких структур при якій є те, що управління цими структурами здійснюється уповноваженими представниками, яким це право делеговано власниками бізнесу.

Корпоративне підприємництво передбачає використання таких організаційно-правових форм здійснення підприємницької діяльності як :

- **Корпорація** (від лат. *Corporatio* — об'єднання, або *corpus habere* — права юридичної особи) — договірне об'єднання юридичних осіб, яке створено на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів учасників (підприємств, що об'єдналися), з делегуванням ними повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації. Таким чином, корпорації не здійснюють

безпосередньо виробничу діяльність (хоча це і не заборонено в Україні), а є лише об'єднанням виробничих та інших юридичних осіб з метою централізованого регулювання. В Конвенції про транснаціональні корпорації під транснаціональною корпорацією розуміється як одна юридична особа, так і декілька юридичних осіб, що здійснюють свою діяльність на території двох чи більше держав.

- **Концерн** (від нем. *der Konzern* — інтерес, участь) — договірне об'єднання підприємств, а також інших організацій, на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників цього об'єднання, з делегуванням та централізацією окремих функцій учасників цього об'єднання (координація, наприклад) науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та інших видів діяльності, тощо). Учасники концерну наділяють цю підприємницьку структуру частиною своїх повноважень, у тому числі правом представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. Учасники концерну не можуть бути одночасно учасниками іншого концерну.

- **Асоціація** (від лат. *Associare* — з'єднувати, об'єднувати) — договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності учасників (підприємств, що об'єдналися), шляхом централізації однієї або декількох виробничих та управлінських функцій (наприклад, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації, тощо). Асоціація не має права втручатися у господарську діяльність підприємств - учасників асоціації. Асоціація, за рішенням її учасників, може бути уповноважена представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями.

- **Консорціум** (від лат. *Consortium* — співучасть, співтовариство) — тимчасове договірне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). Консорціум використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, в порядку, визначеному його статутом. У разі досягнення мети його створення консорціум припиняє свою діяльність.

- **Холдингова компанія** (від англ. *Holding company* — компанія, що володіє, тримає) — договірне об'єднання юридичних осіб, які, в свою чергу, є власниками інших юридичних осіб або здійснюють контроль над такими юридичними особами як «пов'язані особи» (тобто особи, стосунки між якими обумовлюють можливість однієї сторони контролювати іншу або здійснювати суттєвий вплив на прийняття фінансових і оперативних рішень іншою стороною). Зазвичай в якості холдингової компанії виступає певне публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток,

паїв) двох або більше корпоративних підприємств.

Також до визначення як *холдингова компанія* належить група суб'єктів господарювання — юридичних осіб, які здійснюють вплив на інші юридичні особи та управління діяльністю цих підприємств на підставі наявності корпоративних прав завдяки переважної участі в статутному фонді цих юридичних осіб, зокрема володіння контрольним пакетом акцій цих компаній. Таким чином, холдингова компанія може бути у вигляді : **а)** «*чистого холдингу*» — компанії, що займається тільки контролем за діяльністю господарюючих суб'єктів; **б)** «*змішаного холдингу*» — компанії, яка крім контрольної функції займається також і іншими видами управлінської діяльності.

• **Промислово-фінансова група** (скорочена назва «ПФГ») — об'єднання, до якого можуть входити підприємства та їх об'єднання, що займаються дуже широким спектром підприємницької діяльності в різних сферах (промислові, сільськогосподарські, будівельні та транспортні підприємства, банки та фінансові установи, страхові компанії, наукові й проектні установи, тощо) різних форм власності, з метою отримання прибутку або іншого зиску, яке створюється з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки країни за рішенням Уряду країни на певний термін.

Безумовно, на вибір того чи іншого виду здійснення підприємницької діяльності (*виробниче, комерційне, фінансове, посередницьке або консультативне підприємництво*), форм її реалізації (*індивідуальне, партнерське або корпоративне підприємництво*), а також відповідних організаційно-правових форм здійснення підприємницької діяльності та розвитку бізнесу, впливає дуже багато різноманітних чинників, але, все ж таки, **основною цього вибору** є чітко визначена та формалізована *підприємницька ідея*, яка є відправною точкою, з якої починається будь-який бізнес та підприємницька діяльність, зокрема.

➔ **Підприємницька ідея** — конкретне цілісне знання про доцільність та можливість займатися певним видом підприємницької діяльності, а також чітке усвідомлення мети такої діяльності, шляхів та засобів її досягнення.

До **джерел** формування та становлення ідеї здійснення підприємницької діяльності того чи іншого виду в тій чи іншій формі із застосуванням тієї чи іншої підприємницьких структур належить :

- отримані знання при вивченні економічних дисциплін;
- досвід у цій сфері батьків, родичів та знайомих;
- інформація, яка отримана із ЗМІ (радіо, телебачення, газети);
- ідеї науковців, які проводять теоретичні та прикладні дослідження;
- відвідування ярмарків і виставок передового досвіду;
- ідеї потенційних конкурентів, публікації у професійних виданнях, тощо.

Якщо певну підприємницьку ідею структурувати, то можна виділити її окремими **елементи**, зокрема, такі як :

- усвідомлення необхідності працювати на межі своїх

- здібностей(фізичних, розумових, організаторських);
- відмова від попереднього виду занять, професії;
 - прагнення постійно збільшувати своє багатство шляхом створення товарів і послуг, необхідних для суспільства;
 - прагнення в такий спосіб реалізувати свою мету, домогтися визнання;
 - знання певного виду підприємницької діяльності, шляхів створення підприємства у відповідній сфері;
 - вміння вибрати оптимальну організаційну та організаційно-правову форму його існування;
 - знання зовнішніх чинників, які впливають на підприємницьку діяльність: чинного законодавства, форм та засобів економічної політики, конкуренції з боку іноземних товаровиробників.

Наявність чітко визначеної та формалізованої підприємницької ідеї є початком здійснення бізнесу, який може бути організований як на основі існуючого (в його межах, або шляхом його розширення, поглиблення, реорганізації, реструктуризації, оптимізації, тощо), так і шляхом створення нового бізнесу.

6. *Організація процесу створення нового суб'єкту підприємницької діяльності.*

Організація процесу **створення нового суб'єкту** підприємницької діяльності має певну технологію, основними складовими якої є :

1. Підготовка та затвердження у встановленому законом порядку **установчих документів**, зокрема :

- **засновницького договору** — установчого документу про створення суб'єкту визначеного виду (видів) підприємницької діяльності в певній її формі та структурі;
- **статуту** — установчий документ, який затверджуються власниками (засновниками) бізнесу та являє собою зібрання обов'язкових правил, що регулюють взаємовідносини підприємства з іншими суб'єктами господарювання, а також індивідуальну діяльність;
- **статутного фонду** — визначеної власниками (засновниками) бізнесу сукупності ресурсів (коштів, майна, нематеріальних активів, тощо, к вигляді будинків, споруд, обладнання, цінних паперів, майнових прав та немайнових активів, грошових коштів, тощо) необхідних як для початку, так і подальшого ведення підприємницької діяльності;
- **порядку формування статутного фонду**;
- **реєстраційної картка** — документу встановленого зразка, який підтверджує волевиявлення особи (ФОП або юридичної), яка вирішила стати суб'єктом підприємницької діяльності, щодо внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру (слугує водночас заявою про державну реєстрацію).

2. Державна **реєстрація** підприємницької діяльності, яка здійснюється

орган державної реєстрації протягом 5 робочих днів з моменту надходження необхідних документів, підтвердженням якої є *свідоцтво про державну реєстрацію* — документ встановленого зразка, який засвідчує факт внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію юридичної особи або ФОП та надає *право* на:

- відкриття розрахункового, валютного та інших рахунків в установах банків;

3. виготовлення печаток та штампів, на яких повинен вказуватися номер свідоцтва про державну реєстрацію.

4. **Ліцензування та патентування** підприємницької діяльності (за наявності необхідності такої дії), які полягають в наступному :

- *Ліцензування* підприємницької діяльності — необхідність отримання права (ліцензії) на здійснення певних видів діяльності згідно з чинним законодавством (ЗУ «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»);

- *Патентування* підприємницької діяльності — затвердження права на те, щоб займатися певними видами підприємницької діяльності впродовж встановленого строку, яке здійснюється шляхом видачі відповідного державного свідоцтва — патенту (торгового патенту) згідно з чинним законодавством (ЗУ «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності»)

5. **Реєстрація** підприємницької діяльності у державної податкової інспекції та до органів державної статистики.

6. Формування **бізнес-плану** здійснення підприємницької діяльності та затвердження його власниками (засновниками) бізнесу. *Бізнес-план* — це техніко-економічне *обґрунтування діяльності* суб'єкту підприємницької діяльності в ринкових умовах, *програма* його діяльності та *візія* моделі бізнесу в перспективі.